

**ГЕНДЕРНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ : ДОСВІД
СПІВРОБІТНИЦТВА УЧАСНИКІВ ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОЦЕСУ**

**Раїса Шулигіна
Валентина Мовчун
Київ**

Стаття присвячена проблемі гендерного виховання дітей дошкільного віку та особливостям його здійснення в умовах дошкільного навчального закладу із залученням усіх учасників педагогічного процесу – дітей, педагогічний колектив, батьків; представлені результати емпіричного дослідження щодо виховання у старших дошкільників стійких уявлень і понять про власну статеву приналежність, оцінки свого соціального статусу, культури гендерних взаємовідносин тощо; здійснено опис гендерного підходу до керівництва ігровою діяльністю дітей різної статі; актуалізовані питання зі створення реальних передумов для повноцінного розвитку дівчаток і хлопчиків відповідно до їхніх статевовікових та індивідуальних гендерних особливостей, які сприяють самореалізації жіночої/чоловічої індивідуальності та складають підґрунтя для подальшого дорослого життя зростаючої особистості.

Ключові слова: гендер, гендерний підхід, гендерне виховання, стать, статево-вікова ідентифікація, особистість, дитина, старший дошкільний вік, вихователь, батьки.

На сучасному етапі розвитку українського суспільства відбуваються зміни у змісті теоретико-методологічних і практичних підходів в освітній галузі, зокрема по-новому визначається мета навчання і виховання дітей з урахуванням соціокультурних особливостей статі. Гендерна проблематика в останні десятиліття постійно перебуває у центрі уваги Європейського співтовариства, яке формує гендерно-правовий простір, враховуючи гендерний аспект країн, що приєднуються до нього (Нгуьбіденка 2006) [5].

Освітні заклади прийняли обов'язок щодо реалізації гендерної стратегії у навчально-виховні установи, згідно з Концепцією Державної програми гендерної рівності від 2005 року. На основі цієї Концепції відбуваються вагомі зміни, створюються певні умови для ефективного впровадження у дошкільні та загальноосвітні навчальні заклади гендерних знань, формування у дітей відповідних уявлень, умінь тощо. Глибинний сенс таких дій полягає передусім у розробці відповідного змісту щодо гендерного виховання зростаючого покоління, який має відповідати гендерній політиці держави.

Гендерний підхід в освіті – це індивідуальний підхід до прояву дитиною своєї ідентичності, що дає надалі особистості велику свободу вибору, можливості для самореалізації, допомагає бути досить гнучкою і уміти використовувати різні можливості поведінки.

Питання реалізації гендерного підходу у вихованні зростаючого покоління в умовах сучасного дошкільного навчального закладу стає особливо важливим. Адже, незважаючи на певні наукові досягнення в цьому аспекті, окреслена проблематика постійно перебуває в колі наукових інтересів вчених і набуває особливої актуальності. Їй присвячені наукові доробки Л. Добровича, Д. Ісаєва, В. Кагана, Д. Колесова, І. Кона, О. Кононко, Л. Кузнецової, А. Макаренка, Т. Рєпіної, Т. Титаренко В. Сухомлинського та ін. (Lutsenko 2010) [3].

У своїх дослідженнях завдання виховання та освіти з огляду на гендерну проблематику визначали Т. Говорун, О. Кікінежді, Л. Татарнікової, Н. Чухим. Понятійний апарат гендерного виховання представлено у наукових працях С. Вихор, В. Кравець, А. Мудрик, Л. Штильової та ін.

Мета статті полягає у висвітленні проблеми гендерного виховання дітей старшого дошкільного віку та особливостям його здійснення в умовах дошкільного навчального закладу із залученням усіх учасників педагогічного процесу.

Під поняттям «гендер» (від англ. gender – рід, стать), як новітнього позначення, науковці розуміють соціальну стать людини, що формується в процесі виховання особистості й включає соціально-культурні, психолого-педагогічні, відмінності між чоловіками (хлопчиками) і жінками (дівчатками), а наявні властивості й стосунки, називаються гендерними.

Особистісно-орієнтована педагогіка передбачає гендерний підхід у вихованні кожної

дитини, що наразі стає її головним напрямком. Гендерний підходу в педагогіці розглядається як виховання дітей різної статі, однаково здібних до самореалізації і розкриттю своїх потенційних можливостей, наданих статтю в сучасному суспільстві.

В контексті нашого дослідження *гендерне виховання* ми інтерпретуємо як цілеспрямований, чітко організований і керований процес формування соціокультурних механізмів конструювання чоловічих та жіночих ролей, поведження, діяльності, психологічних характеристик особистості, запропонованих суспільством своїм громадянам залежно від їх біологічної статі.

Дослідники порушеної проблеми наголошували, що організовуючи гендерне виховання важливо бути обізнаними про анатомічні і біологічні особливості, які є лише передумовами, потенційними можливостями психічних відмінностей хлопчиків і дівчаток. Ці психічні відмінності формуються під впливом соціальних чинників – суспільного середовища і виховання. В результаті ми маємо можливість розглядати питання виховання дівчаток і хлопчиків не як початкову від народження особливість, а як явище, яке виробляється в результаті складної взаємодії природних задатків і відповідної соціалізації, а також з урахуванням індивідуальних особливостей кожної конкретної дитини. Сучасна ситуація вимагає від дівчинки прояву не лише традиційно жіночих якостей (м'якості, жіночності, дбайливого ставлення до оточуючих), але і рішучості, ініціативності, уміння відстоювати свої інтереси і досягати результату. У хлопчиків не можна виховувати лише чоловічі якості, тому що реальність зажадає від них терпимості, чуйності, уміння прийти на допомогу тому, хто її потребує.

Глобальними завданнями гендерного виховання на сучасному етапі є: формування правильного розуміння ролі чоловіка й ролі жінки в суспільстві та моделі правильної поведінки певної статі; прищеплення культури взаємовідносин статей та ін. А конкретизація завдань, які мають вирішувати педагоги дошкільного навчального закладу в процесі гендерного виховання дітей дошкільного віку визначається нами таким чином: *виховувати* у дітей стійкий інтерес і позитивне ставлення до себе як об'єкта пізнання, до рідних, близьких людей, бажання бути приємним партнером у спілкуванні з ними; *поглиблювати* знання про розподіл усіх людей на чоловіків і жінок, про зміст понять «хлопчик», «дівчинка», сприяти статевій ідентифікації; *формувати* здорове ставлення дітей до статевих відмінностей, до народження дитини; *вчити* реагувати на прояви сексуального розвитку дітей різних статей правильно і компетентно; *підтримувати* фізичне і психічне здоров'я дітей, радість світосприйняття, оптимістичне ставлення до навколишнього світу; *розвивати* уявлення про себе та інших людей як про осіб фізичних і соціальних – зі своїми недоліками, типовими й індивідуальними особливостями; *створювати* умови для набуття досвіду відносин з навколишнім світом у цілому і світом людей зокрема; *стимулювати* самостійність, уміння здійснювати мотивований вибір, віддавати комусь/чомусь перевагу; *розвивати* емпатію як якість особистості – вміння відчувати і розпізнавати стан і настрої людей, поводитися відповідно до них, керувати своїми емоціями і поведінкою; *збагачувати* свої знання про свою сім'ю, рід, сімейні реліквії, традиції; *ознайомлювати* з основними функціями сім'ї як психологічної групи і соціального інституту, з розмаїттям соціальних ролей, їх особливостями тощо; закладати основи виконання відповідних своїй статі соціальних ролей (Somina 2011) [6].

Конкретизовані завдання дозволили нам визначити контекст експериментальної роботи, зміст якої у свою чергу, сприяв вибору адекватних методів та форм організації дослідження. На думку А. Макаренка, «...серед цих загальних методів виховання є такі, що до статевого виховання більше стосуються, є такі, що тосуються менше, але всі вони, разом узяті, великою мірою визначають наш успіх у вихованні майбутнього сім'янина, майбутнього чоловіка або майбутньої жінки» (Макаев 1999) [4].

Розуміння гендерного виховання як сучасного напрямку виховної діяльності педагога, який за умов сприятливої соціалізації дозволяє сформувати у дитини стійкі уявлення і поняття власної статі та створювати підґрунтя для подальшого дорослого життя, спонукало нас до наукового пошуку в даному контексті. Організація і проведення міні-дослідження з метою формування гендерних уявлень у дітей старшого дошкільного віку здійснювалось в ДНЗ «Дюймовочка» с. Колки Дубровицького району Рівненської області за напрямами організаційно-педагогічної та методичної роботи з: дітьми в умовах ДНЗ, педагогічним колективом та батьками дошкільників. Дітей, у кількості 20 осіб, шляхом випадкової вибірки було розподілено на експериментальну (ЕГ) і контрольну групи (КГ) з однаковою кількістю

дівчаток і хлопчиків у кожній з них.

У своїй роботі ми взяли за основу методику статево-вікової ідентифікації (автор Л. Белопольська), що призначена для дослідження рівнів сформованості аспектів самосвідомості, пов'язаних з ідентифікацією статі та віку і може використовуватись для обстеження дітей віком 5-7 років з різними рівнями інтелектуального розвитку.

Дослідження проводилося в два етапи. *Перший* – передбачав оцінку можливості дитини ідентифікувати свій теперішній, минулий та майбутній статево-віковий статус на основі використання стимулювального методичного матеріалу. Тобто перевірялася здатність дитини до адекватної ідентифікації свого життєвого шляху. *На другому етапі* обстеження порівнюються уявлення дитини про «Я-теперішнє», «Я-привабливе» та «Я-непривабливе», використовуючи розкладені у певній послідовності малюнки для вибору їх дошкільниками, результати якого фіксувалися в протоколі. Особлива увага зверталася на коментарі, висловлювання та емоційні стани дітей стосовно їхніх виборів.

Отримані результати вивчення статево-вікової ідентифікації, говорять про те, що діти достатньо адекватно будують вікову послідовність для своєї та протилежної статі, правильно визначають свій теперішній, минулий та майбутній віковий статус. Кількість таких дітей в ЕГ склало 70 %, а в КГ – 80 % від загальної кількості усіх респондентів. Також нами було з'ясовано, що привабливим для старших дошкільників став образ дорослої людини та юнака, тоді як образи немовляти та людини похилого віку вони вважають непривабливими.

Оцінка свого соціального статусу дітьми значною мірою пов'язана з особливостями їхніх життєвих обставин та умов виховання. Варто відзначити, що старші дошкільники схильні вважати, що дошкільний навчальний заклад більше є місцем для спілкування, аніж навчально-виховною установою. Таких дітей ми виявили в ЕГ – 80 %, а в КГ – 90 %.

Здійснений аналіз психолого-педагогічної та методичної літератури з проблеми дослідження дозволив з'ясувати, що починаючи з п'ятирічного віку необхідно проводити з дітьми спеціально організовані заняття, спрямовані на реалізацію завдань гендерного виховання, адже у цьому віці вони вже мають деякі уявлення про особливості соціальних взаємовідносин між жінками і чоловіками. Виховна робота із дітьми старшого дошкільного віку планувалася комплексно та реалізовувалась за допомогою пізнавальної, ігрової та спільної трудової діяльності з використанням різних методів, спеціально підготовлених педагогічних та природних ситуацій, які організовувались чи виникали спонтанно у процесі дослідження. Специфіка пізнавального розвитку дівчаток і хлопчиків потребувала диференційованого підходу до них під час організації пізнавальної діяльності. Так, наші спостереження довели, що у хлопчиків зазвичай переважало зорове сприймання, у дівчаток – слухове. Під час занять вихователі не вимагали повної відповіді від хлопчиків: у них швидкість мовлення (кількість слів, промовлених за одиницю часу) була меншою, ніж у дівчат. Також не обов'язково було під час відповіді дивитися в очі педагогу. Дівчатка майже постійно і всі дивилися в очі, не відволікалися, кивали головою, шукали підтвердження правильності своєї відповіді, а більшість хлопчиків – 80 % дивилися вниз або у бік, щось шепотіли собі, але вони думали над поставленим питанням і намагалися відшукати відповідь.

У процесі дослідження ми використовували виховний потенціал навчальних занять, зокрема з розвитку мовлення, під час яких особливу увагу ми надавали читанню літературних творів та етичним бесідам за їхнім змістом. Образи героїв не лише мали бути художньо виразними й емоційно привабливими, а й демонструвати полярні еталони поведінки (боягуз чи герой, працьовита чи ледача людина тощо). Саме зміст художніх творів сприяв формуванню уявлень дітей про ідеали сімейних взаємовідносин. Діти навчалися розрізняти жіночі і чоловічі якості характеру, розвивати свої творчі та акторські здібності під час декламування віршів, розігрували сценки, діалоги та створювали образи казкових героїв [за О. Кікінежді]. За цих умов, дуже важливо, щоб вихователь усвідомлював особливості «жіночого» оцінювання дітей. Зазвичай за однакових підходів до оцінювання діяльності дітей у педагога – жінки хлопчики частіше отримують негативні відгуки, ніж дівчатка, а це може призвести до формування у них заниженої самооцінки. Дівчаткам важливо як (у якій формі, з якою інтонацією) їх оцінили, а хлопчикам – що саме в їхній діяльності було оцінено.

Загальновідомо, що середовище, зокрема ігрове є одним з основних засобів розвитку особистості дитини, джерелом знань і соціального досвіду. У нашому дослідженні, гендерний підхід передбачав відповідність методів керівництва іграми їх змісту і специфіці

ігрової діяльності дітей різної статі, що є надзвичайно важливим для досягнення поставленої мети експерименту. Важливо задовольняти потребу хлопчиків у змаганнях і перемозі. «Перемогла дружба» – це не для них. Хлопчики старшого дошкільного віку потребують ігор, які сприяють становленню мужності, а дівчаток цікавлять ігри з меншою кількістю учасників, невисоким рівнем підпорядкування спільній меті. Лідерство дівчатка здобувають у перемовинах, а не силою.

Гендерний підхід до керівництва ігровою діяльністю, на нашу думку, збагачує зміст ігор, у яких діти відпрацьовують модель поведінки, що відповідає їхній статі. У таких іграх дітлахи ідентифікують себе з дорослими. Проте існує певна складність у тому, що вихователям – жінкам ближчі ігри сімейно-побутової тематики, у яких роль батька явно недостатня, а у хлопчачих іграх (у «індіанців», у «війну» тощо) жінки бачать причину безглуздої біготні, агресивності і ставляться до них негативно. Потрібно намагатися уникати специфічного ставлення до ігор хлопчиків. Необхідно розповідати і хлопчикам, і дівчаткам про суспільні та виробничі сфери зайнятості чоловіків, допомогти усвідомити їх значимість у сім'ї. Вихователю, на нашу думку, не варто усуватися від керівництва військовими іграми. Він має розширювати тематику ігор героїчного змісту – «Ковбої», «Космонавти», «Богатирі», «Козаки», «Пожежники», «Рятівники» та інші. Саме під час таких ігор хлопчики вчаться бути сміливими, безстрашними, долати труднощі, наполегливості у досягненні мети. Роз'яснюючи дітям хід військових і героїчних ігор, ми робили акцент на тому, що персонажі допомагають тим, хто потребує допомоги, рятують у важкі моменти життя, захищають Батьківщину.

Організуючи спільні ігри, зокрема сімейно-побутового змісту «Очікуємо гостей», «Сімейний відпочинок за містом», «Родинне свято» тощо та ігри-драматизації за сюжетами казок, ми створювали ситуації, у яких дошкільники мали змогу перейматися переживаннями героїв і співвідносити еталони моральної поведінки у казці зі своєю власною поведінкою. У таких іграх, на думку А. Гончаренко, важливо подолати «роз'єднаність» ігрових угруповань хлопчиків і дівчаток, які зазвичай виникають через різницю їхніх ігрових інтересів (Honcharenko 2007) [1].

За результатами використання методики вивчення статево-вікової ідентифікації, ми можемо констатувати, що діти стали більш адекватно будувати вікову послідовність для своєї та протилежної статі, правильно визначати свій теперішній, минулий та майбутній віковий статус. Кількість таких дітей в ЕГ збільшилась на 10 %, і стала дорівнювати 90 %, а в КГ – залишилася незмінною – 80 % від загальної кількості дітей.

Варто зазначити, що також відбулися зміни у сприйнятті дошкільного закладу як освітньої установи. Якщо на попередньому етапі більшість дітей вважали дошкільний навчальний заклад більше місцем для спілкування, аніж навчально-виховною установою (в ЕГ – 80 %, а в КГ – 90 %, то на даному етапі так вважають в ЕГ 50 %, а в КГ – 90 %).

Психологи (Л. Добрович, В. Каган, І. Кон та ін) стверджують, що процес гендерної ідентифікації починається буквально з моменту народження дитини. Формування психологічної статі дитини залежить не лише від біологічного чинника, а й від соціального середовища, у якому вона розвивається. Сім'я завжди була і буде першим соціальним середовищем, яке визначає ціннісні орієнтації дитини. Окрім сім'ї, на формування ціннісних орієнтирів дитини впливають заклади освіти, групи однолітків, відповідні засоби масової інформації. Саме тому, ми приділили увагу роботі з педагогами в контексті даної проблеми.

Під час проведення експерименту ми зосередилися на питаннях підготовки вихователів до вивчення основ гендерного виховання дітей дошкільного віку. Гендерна компетентність педагога являє собою структуровану систему знань про людину як індивіда, індивідуальність, особистість, а також професійно важливих (гностичних, інформаційних, комунікативних, організаційних) умінь, які набуваються одночасно з її власним досвідом. Професійна компетентність з гендерного виховання дітей – це новий і найважливіший аспект професіоналізму особистості та діяльності сучасного педагога. Ми виходили з того, що реалізація гендерного підходу в освітньо-виховному середовищі дошкільного навчального закладу має забезпечувати ефективність розвитку професійної компетентності педагогів, зокрема з окресленої проблеми, але варто застосовувати для цього інноваційні засоби і форми методичної роботи: розробки гендерних проектів, конкурсів, майстер-класів, семінарів, круглих столів тощо (Shulyhina 2007) [7].

У наукових джерелах доведено, що найбагатший досвід взаємодії з однолітками різної статі діти набувають в дошкільному навчальному закладі. Саме вихователі мають створити

оптимальні умови для формування у дітей адекватної статево-рольової поведінки. Тому ми рекомендували вихователям у роботі з дошкільниками використовувати метод «*таємних порад*», під час яких індивідуально обговорювалися уявлення дітей про мужність та жіночність, про сильні та ніжні руки, про красу та користь праці. При цьому дітям пояснювалось, які чоловічі та жіночі якості потрібні для тієї чи іншої професії, ремесла, а розгляд сюжетних картинок, на яких зображені люди різних професій, допомагав закріпити ці знання.

Питомої ваги в дослідженні набув процес педагогічної взаємодії вихователів і батьків вихованців. Саме тому перед колективом дошкільного навчального закладу постало питання модернізації підходів у роботі з батьками, спрямованих на формування гендерних уявлень у дітей старшого дошкільного віку. Для нас було важливо знати справжню картину кожної сім'ї, наявний стан психолого-педагогічної підготовки батьків до досліджуваного процесу. Спілкуючись з родинами, ознайомлюючись з умовами життя окремих сімей, проводячи анкетування, бліц-опитування ми визначили, що 40 % батьків користуються спеціальною літературою, у всіх досліджуваних сім'ях існує розподіл обов'язків з урахуванням статево-рольової позиції, у 47 % сімей у вихованні беруть участь обидва батьки та 15 % опитаних дорослих беруть до уваги поради засобів масової інформації.

У зв'язку з цим, що сім'я є «фільтром» на шляху входження дитини в гендерну культуру, виникає гостра необхідність у педагогізації батьків з питань гендерного виховання дітей дошкільного віку. Розвиток педагогічної свідомості припускає створення умов для реалізації людиною своїх природних педагогічних можливостей, надання педагогічної підтримки вже наявних у людини педагогічних знань, умінь і навичок та переходу їх в новий якісний рівень.

Педагогізацію свідомості батьків ми здійснювали за таким алгоритмом:

1. Робота щодо пробудження інтересу до себе як педагогів-вихователів.
2. Робота по збагаченню досвіду батьків педагогічними, психологічними та іншими знаннями.
3. Включення батьків у активну педагогічну діяльність.
4. Залучення батьків до діяльності дошкільного навчального закладу.

Під час експерименту нами застосовувалися методи активізації діяльності батьків (наприклад, ігрові прийоми: «*Гра у м'яч*», «*Іграшковий мікрофон*», перегляд відеороликів із записом занять, заходів тощо), які спрямовувались на виникнення інтересу до себе як вихователів, до матеріалу, що обговорювався, бажання батьків активно брати участь у життєдіяльності дитини, усвідомлення відповідальності за її виховання. Крім цього ми пропонували для самоосвіти батьків різні форми взаємодії, і в першу чергу, наочні форми, які було розподілено на загальні та індивідуальні. До загальних ми віднесли такі: дошку оголошень, папки-пересувки, листівки на психолого-педагогічну тематику, перелік рекомендацій щодо виховання дітей, банк мультимедійних матеріалів, дерево корисних порад, інформаційний стенд «*Наша дружна сім'я*» та ін. До індивідуальних форм самоосвіти було віднесено: брошури, записки, бюлетні, а також дискусії, діалоги, консультації, обговорення педагогічних ситуацій, вирішення кросвордів, аналіз дитячих висловлювань, тренінги та ін. Результатом самоосвіти батьків стали компетентне вирішення ситуацій, проблемних питань, пов'язаних з гендерним вихованням дітей.

Застосування деяких знань на практиці, здійснення гендерного виховання в сім'ї для багатьох батьків було не простим. Тому, на сучасному етапі в роботі з батьками з'явилося поняття «включеність батьків» в діяльність дошкільного навчального закладу – їх активна участь у роботі: організація сучасного предметно-розвиваючого та ігрового середовища в групах (створення фільмотеки, аудіотеки, бібліотеки, ігротеки; виготовлення сімейних книжок-саморобок, практична допомога в групі, виготовлення дидактичного матеріалу тощо). Також з родинами вихованців ми проводили тематичні консультації, зокрема: «*Особливості виховання хлопчика*», «*Поведінкові реакції дитини-хлопчика*», «*Особливості виховання дівчинки*», «*Гендерні стереотипи*» та ін.

Постійна та цілеспрямована робота з батьками дозволила покращити результати гендерного виховання старших дошкільників, що підтверджено повторним анкетуванням батьків. Спостерігаючи за дітьми було помічено, що позитивні зміни з формування гендерних уявлень відбулися у тих дітей, батьки яких активно брали участь у пропонуваніх заходах. У дітей малоактивних батьків змін майже не відбулося, а ті незначні покращання більше залежали від повсякденної виховної роботи педагогів.

На нашу думку, в організації роботи щодо гендерного виховання дітей дошкільного віку, педагогу і батькам необхідно: *доповнювати* зону саморегуляції дітей (наприклад, заохочення дівчаток до занять спортом, а хлопчиків – до самообслуговування); *організувати* досліди рівноправності співпраці хлопчиків і дівчаток у спільній діяльності; *усувати* традиційні культурні заборони на емоційне самовираження хлопчиків, заохочення їх до виявлення почуттів; *створювати* умови для тренування міжстатевої чутливості (наприклад, через театралізовану діяльність, тренінги).

Отже, висновуючи, варто наголосити, що усім суб'єктам педагогічного процесу необхідно враховувати гендерний чинник у вихованні насамперед тому, що розвиток особистості, в структурі якого передбачається процес формування особою своїх життєвих ролей, не може відбуватися гармонійно без гендерно-рольової соціалізації. Період дошкільного дитинства – це саме той період, під час якого усі учасники педагогічного процесу мають зрозуміти дитину і допомогти їй розкрити унікальні можливості, надані їй статтю. Для того, щоб виховати справжніх чоловіків і жінок, необхідно надзвичайно уважно ставитися до питань гендерного виховання дітей, зокрема дошкільного віку.

В системі освіти проблема гендерного виховання дітей дошкільного віку набуває державної ваги, створюються реальні передумови для повноцінного розвитку дівчаток і хлопчиків відповідно до їхніх статевовікових та індивідуальних гендерних особливостей, які сприяють самореалізації жіночої / чоловічої індивідуальності, вихованню культури гендерних взаємовідносин тощо.

Література:

1. Гончаренко А. М. Хлопчики й дівчатка: міжособистісні взаємини / А. М. Гончаренко // Дошкільне виховання. – 2007. – № 4. – С. 8-10.
2. Кікінезді О. Гендерне виховання змалку / Оксана Кікінезді // Дошкільне виховання. – 2006. – № 3. – С. 10-13.
3. Луценко О. А. Гендерна абетка для педагогів (методичні рекомендації для вчителів щодо реалізації гендерної складової в навчально-виховному процесі початкової школи) / О. А. Луценко, Н. М. Павлуценко. – Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2010. – 52 с.
4. Макаев В. В. Поликультурное образование – актуальная проблема современной школы / В. В. Макаев, З. А. Малькова, Л. Л. Супрунова // Педагогика. – 1999. – № 4. – С. 6-399.
5. Соціальна безпека: теорія та українська практика: Монографія / За ред. І. Ф. Гнибіденка, А. М. Колота, В. В. Рогового. – К. : КНЕУ, 2006. – 292 с.
6. Сьоміна А. Особливості гендерного виховання дошкільників різного віку / А. Сьоміна, О. Куксенко, В. Гармаш // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2011. – № 5. – С. 40-52.
7. Шулигіна Р. А. Пріоритети гендерного підходу у формуванні гармонійно розвиненої особистості / Р. А. Шулигіна // Психолого-педагогічні проблеми освіти і виховання в умовах глобалізації та інтеграції освітніх процесів: Тези доповідей наукової конференції кафедри ЮНЕСКО КНЛУ, 12 грудня 2007 р. / К. : Вид. центр КНЛУ, 2007. – С. 136-138.
8. Arnot M. Gender, equality, pedagogy and citizenship: affirmative and transformative approaches in the UK / M. Arnot // Theory and Research in Education, 2006. – Vol. 4. – № 2. – P. 131-150.

References:

1. Honcharenko A. M. Khlopchyky y divchatka: mizhosobystisni vzaiemyny / A. M. Honcharenko // Doshkilne vykhovannia. – 2007. – # 4. – S. 8-10.
2. Kikinezhdі O. Henderne vykhovannia zmaluku / Oksana Kikinezhdі // Doshkilne vykhovannia. – 2006. – # 3. – S. 10-13.
3. Lutsenko O. A. Henderna abetka dlia pedahohiv (metodychni rekomendatsii dlia vchyteliv shchodo realizatsii hendernoi skladovoi v navchalno-vykhovnomu protsesi pochatkovoі shkoly) / O. A. Lutsenko, N. M. Pavlushchenko. – Sumy : SumDPU im. A. S. Makarenka, 2010. – 52 s.
4. Makaev V. V. Polykulturnoe obrazovanye – aktualnaia problema sovremennoi shkol / V. V. Makaev, Z. A. Malkova, L. L. Suprunova // Pedahohyka. – 1999. – # 4. – S. 6-399.
5. Sotsialna bezpeka: teoriia ta ukrainska praktyka: Monohrafiia / Za red. I. F. Hnybidenka, A. M. Kolota, V. V. Rohovoho. – K. : KNEU, 2006. – 292 s.

6. Somina A. Osoblyvosti hendernoho vykhovannia doshkilnykiv riznoho viku / A. Somina, O. Kuksenko, V. Harmash // Vychovatel-metodyst doshkilnoho zakladu. – 2011. – # 5. – S. 40-52.

7. Shulyhina R. A. Priorytety hendernoho pidkhodu u formuvanni harmoniino rozvynenoj osobystosti / R. A. Shulyhina // Psykholoho-pedahohichni problemy osvity i vykhovannia v umovakh hlobalizatsii ta intehratsii osvitnikh protsesiv: Tezy dopovidei naukovoi konferentsii kafedry YuNESKO KNLU, 12 hrudnia 2007 r. / K. : Vyd. tsentr KNLU, 2007. – S. 136-138.

8. Arnot M. Gender, equality, pedagogy and citizenship: affirmative and transformative approaches in the UK / M. Arnot // Theory and Research in Education, 2006. – Vol. 4. – # 2. – P. 131-150.

Статья посвящена проблеме гендерного воспитания детей старшего дошкольного возраста и особенностям его осуществления в условиях дошкольного учебного учреждения с привлечением всех участников педагогического процесса – детей, педагогический коллектив, родителей; представлены результаты эмпирического исследования по воспитанию у старших дошкольников устойчивых представлений и понятий о собственной половой принадлежности, оценке своего социального статуса, культуре гендерных взаимоотношений и т.п.; осуществлено описание гендерного подхода к руководству игровой деятельностью детей разного пола; актуализированы вопросы по созданию реальных предпосылок для полноценного развития девочек и мальчиков в соответствии с их половозрастными и индивидуальными гендерными особенностями, которые способствуют самореализации женской / мужской индивидуальности и составляют основу для дальнейшей взрослой жизни растущей личности.

Ключевые слова: гендер, гендерный подход, гендерное воспитание, пол, половозрастная идентификация, личность, ребёнок, старший дошкольный возраст, воспитатель, родители.

The article is devoted to the problem of gender-based pre-school children and features its implementation in terms of kindergarten involving all partners of - children, teaching staff and parents; presents the results of empirical research on the education of the older preschoolers sustainable ideas and concepts about their own sexual identity, assessment of their social status, culture, gender relations etc. description made gender approach to leadership gaming activities of children of both sexes; actualized the issue of creating real conditions for the full development of girls and boys in accordance with their age-sex gender and individual characteristics that promote self-feminine / masculine identity and constitute the basis for future adult life growing personality.

Key words: gender, gender approach, gender education, gender, sex and age identification, identity, child under school age, educators, parents.